

Poliser har utan stöd i lag ingripit mot två journalister som filmade vid ett polishus, vilket medförde att anskaffarfriheten kränktes

Beslutet i korthet: Poliser ingrep mot två journalister från SVT som filmade vid ett polishus. Polishuset är ett skyddsobjekt enligt skyddslagen och det är förbjudet att filma eller fotografera det. Under ingripandet hindrade poliserna en av journalisterna från att filma och höll kvar honom på platsen. Journalistens kamera togs i beslag och innehållet i den granskades. Ingripandet dokumenterades inte.

Journalistens filmande omfattades av den grundlagsfästa anskaffarfriheten och vid den aktuella tidpunkten var, enligt ett avgörande från Högsta domstolen, skyddslagens ansvarsbestämmelse och därmed sammanhängande regler om beslag inte tillämpliga.

JO konstaterar att det därför saknades lagliga förutsättningar att ingripa mot journalisterna i brottsutredande syfte och ta kameran i beslag. JO konstaterar vidare att ingripandet medförde att journalisterna hindrades i sitt arbete och att anskaffarfriheten kränktes.

JO ser allvarligt på det inträffade och kritiserar Polismyndigheten för det.

Bakgrund och anmälan

Polishuset i Rinkeby är ett skyddsobjekt enligt skyddslagen, vilket innebär att obehöriga inte har tillträde dit. Utöver lagens tillträdesförbud gäller ett särskilt förbud mot att göra avbildningar, beskrivningar eller mätningar av eller inom polishuset. I samband med att två journalister (i beslutet benämnda AA och BB) från SVT Nyheter Stockholm (SVT) filmade vid polishuset ingrep poliser mot dem.

I en anmälan till JO den 9 maj 2022 förde SVT fram klagomål mot Polismyndigheten och uppgav huvudsakligen följande.

Sju beväpnade poliser ingrep mot BB. De skrek att han skulle sluta filma och att det var brottsligt. De tog ifrån BB hans kamera, tog tag i hans handleder och ledde bort honom mot en husvägg. BB förklarade att han arbetade på SVT och visade sin presslegitimation samt pekade på en bil med SVT-logotyp som AA satt i en bit bort. Flera poliser gick och pratade med AA som förklarade att de

filmade inför ett tv-inslag. En av poliserna ifrågasatte om det är till sådant här skattepengar används, vilket AA tog illa vid sig av.

I samband med att poliserna hanterade BB:s kamera blev han orolig för att den skulle gå sönder och sa därför att han kunde visa vad han hade filmat. Det var ett pressat läge och BB gjorde det för att fria sig från misstankar och med vetskapen att kameran inte innehöll något källskyddat material. Efter en stund lyckades poliserna få fram bilderna och kunde granska dem och hävdade då att vissa bildsekvenser var olagliga. Poliserna diskuterade sinsemellan och ringde några telefonsamtal. Därefter avslutade de ingripandet och återlämnade kameran till BB. Polisingripandet hindrade BB från att utföra sitt journalistiska arbete och riskerade att kränka den grundlagsskyddade anskaffarfriheten.

Utredning

Polismyndigheten (juristen CC) yttrade sig den 19 december 2022 efter att berörda befattningshavare hade fått lämna synpunkter.

Polismyndigheten redogjorde för bakgrunden till händelsen och för upplysningar från berörda befattningshavare enligt följande.

Poliserna avbröt BB från att filma och ledde honom till polishuset för att undvika negativ uppmärksamhet. De frågade BB varför han filmade eller fotograferade. Därefter omhändertog de tillfälligt BB:s kamera och undersökte innehållet i den. De poliser som deltog i ingripandet mot BB uppfattade inte att han omgående visade sin presslegitimation eller att han uppgav att han arbetade för SVT. Under ingripandet hade poliserna kontakt med lokalpolisområdets säkerhetssamordnare och en person med en arbetsledande funktion där. Poliserna fick besked om att polishuset är ett skyddsobjekt och att fotograferingsförbud gäller. Vidare informerade personen med arbetsledande funktion om att det beslutats att ta BB:s kamera i beslag för att utreda vad han hade filmat eller fotograferat. Kort därefter framkom det att BB arbetade för SVT, vilket förmedlades till säkerhetssamordnaren. När säkerhetssamordnaren återkom med besked om rättsläget avslutades ingripandet och kameran återlämnades till BB. Polisingripandet mot BB varade i några minuter. Ingen av poliserna har kunnat komma ihåg att någon ska ha yttrat sig på det sätt som AA uppgett. Ingripandet har inte dokumenterats.

Polismyndigheten redogjorde därefter för aktuell rättslig reglering och redovisade sin bedömning.

Enligt Polismyndigheten var syftet med åtgärderna, såvitt har kommit fram, att utreda om det begåtts brott mot avbildningsförbudet.

Polismyndigheten bedömde att det inte funnits rättslig grund för att hindra BB från att filma eller omhänderta hans kamera och granska innehållet enbart med hänvisning till att han avbildade polishuset. Inte heller fanns det grund för att begränsa BB:s rörelsefrihet. Enligt Polismyndigheten visar inte utredningen att

det omedelbart stod klart för poliserna att avbildningen av polishuset skedde i publiceringssyfte. Polismyndigheten bedömde att utredningen inte visar annat än att poliserna avbröt ingripandet när det klarlagts att det var en journalist från SVT som filmade. Utredningen visar inte heller att en polis uttryckt sig på det sätt som AA uppgett. Det var dock en brist att ingripandet inte dokumenterades.

Avslutningsvis konstaterade Polismyndigheten att det var olyckligt att ingripandet ledde till att en journalist hindrades från att filma i sitt arbete.

SVT kommenterade Polismyndighetens yttrande.

Polismyndighetens övervakningsfilmer från händelsen har varit tillgängliga för JO.

Rättslig reglering

Anskaffarfriheten

Anskaffarfriheten innebär att var och en har rätt att anskaffa uppgifter i vilket ämne som helst för att göra dem offentliga i ett massmedium som omfattas av tryckfrihetsförordningen (TF) eller yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Inga andra begränsningar får göras i anskaffarfriheten än sådana som uttryckligen medges av respektive grundlag. (Se 1 kap. 7 § TF och 1 kap. 10 § YGL.)

Rättegångsbalken

Förundersökningsförfarandet regleras i 23 kap. rättegångsbalken (RB). En förundersökning ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (se 23 kap. 1 § första stycket).

I 27 kap. finns bestämmelser om beslag och vissa andra tvångsmedel för att utreda brott.

Skyddslagen

Skyddslagen ger ett förstärkt skydd för vissa byggnader, anläggningar, områden och andra objekt (skyddsobjekt) mot viss grov brottslighet (se 1, 3 och 4 §§). Genom ett särskilt beslut kan det införas ett förbud mot att göra avbildningar av skyddsobjektet (se 7 § andra stycket). För en överträdelse av avbildningsförbudet är det föreskrivet ett straffansvar (se 30 a §).

Enligt Högsta domstolens avgörande NJA 2015 s. 298 var skyddslagens bestämmelser om ansvar för överträdelse av ett avbildningsförbud och därmed sammanhängande regler om beslag och förverkande inte tillämpliga när en avbildning av ett skyddsobjekt gjordes i syfte att publiceras i ett grundlagsskyddat medium.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2023 har det införts bestämmelser i TF och YGL som gör det möjligt att upprätthålla skyddslagens avbildningsförbud även när det är fråga om anskaffande av uppgifter för publicering i ett grundlagsskyddat medium (se prop. 2021/22:59).

Bedömning

Granskningens inriktning och utgångspunkter

Min granskning gäller ett polisingripande mot två journalister från SVT när de filmade vid polishuset i Rinkeby. Polishuset är ett skyddsobjekt och det är förbjudet att avbilda det, t.ex. genom att filma eller fotografera. Under ingripandet hindrade poliserna en av journalisterna från att filma och höll kvar honom på platsen. Hans kamera togs i beslag och innehållet i den granskades.

Uppgiften att en polis ifrågasatte att skattepengar användes till AA:s och BB:s journalistiska verksamhet får inte stöd av utredningen och jag har därför inte underlag för att göra något uttalande om det.

Polismyndigheten har i sitt yttrande uppgett att, såvitt har kommit fram, syftet med polisernas åtgärder var att utreda om det begåtts brott mot utbildningsförbudet i skyddslagen. Jag gör därför min bedömning utifrån det.

Innan jag redovisar min bedömning konstaterar jag att det saknas dokumentation från ingripandet. Jag återkommer till detta senare i beslutet men vill redan här säga att det har försvårat min granskning, vilket naturligtvis är mycket otillfredsställande.

Polisingripandet saknade stöd i lag och kränkte anskaffarfriheten

Jag har inte anledning att utgå från annat än att BB:s syfte med att filma vid polishuset var att publicera materialet i ett grundlagsskyddat medium. Skyddslagens bestämmelser om ansvar och därmed sammanhängande regler om beslag var vid den aktuella tidpunkten av det skälet inte tillämpliga (se NJA 2015 s. 298). BB:s filmande vid polishuset omfattades av anskaffarfriheten och var då alltså inte straffbart enligt skyddslagen. Det saknades därför lagliga förutsättningar att ingripa mot journalisterna i brottsutredande syfte och ta kameran i beslag.

Enligt Polismyndigheten visar inte utredningen att det omedelbart stod klart för poliserna att BB:s filmning av polishuset skedde i publiceringssyfte.

Myndigheten har vidare uppgett att annat inte kommit fram än att poliserna avbröt ingripandet när de förstod att det var en journalist från SVT som filmade.

Av filmer från övervakningskameror framgår att BB var civilklädd när han filmade vid polishuset. Jag har därför inga synpunkter på att polisen konfronterade honom när de uppmärksammade att han filmade.

Det framgår dock att BB visade upp en legitimationshandling och att ett par poliser gick bort till bilen med SVT-logotyp där AA satt. Jag kan av filmerna och det som i övrigt kommit fram i ärendet inte dra någon annan slutsats än att det redan efter en kort stund måste ha stått klart att AA och BB var journalister från SVT samt att de filmade för ett SVT-inslag. Ingripandet skulle då omedelbart ha avbrutits och kameran återlämnats till BB. Detta skedde dock inte. I stället bevakade poliserna AA och BB i ytterligare drygt tio minuter och

det innebar att åtminstone BB:s rörelsefrihet begränsades under denna tid. Vidare granskades innehållet i BB:s kamera. AA och BB hindrades därmed i sitt journalistiska arbete.

Jag kan således konstatera att polisingripandet saknade stöd i lag och utgjorde en kränkning av anskaffarfriheten.

Genomsökningen av kameran

Med anledning av att innehållet i kameran granskades direkt på plats vill jag rent generellt säga att en polis inte får undersöka innehållet i vissa beslagtagna föremål utan beslut från rätten, undersökningsledare eller en åklagare (se 27 kap. 12 § RB och mitt beslut den 9 november 2022, dnr 2442-2021, med hänvisningar). Beslutsfattaren får sedan delegera till exempelvis en polis att genomföra åtgärden.

Något rättsligt giltigt samtycke från BB:s sida att undersöka innehållet i kameran fanns inte. Den ifrågavarande kameran omfattas enligt min mening av regleringen i 27 kap. 12 § RB och det har inte gjorts gällande att det delegerats till de aktuella poliserna att granska innehållet i kameran.

Även om det hade funnits lagliga förutsättningar att ta kameran i beslag och undersöka innehållet, vilket alltså inte fanns, stred formerna för undersökningen mot rättegångsbalken.

Avslutande synpunkter och kritik

Beslutet att ta kameran i beslag medförde att en förundersökning inleddes, med den dokumentationsskyldighet som gäller då (se Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, femte uppl. s. 48 med där gjorda hänvisningar samt 23 kap. 21 § RB och 20 § förundersökningskungörelsen). Trots det har ingen dokumentation upprättats. Det gör att det inte har gått att klarlägga vilka överväganden de berörda befattningshavarna gjorde och vilket lagstöd de bedömde fanns. Ur kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt är detta naturligtvis inte godtagbart. Avsaknaden av dokumentation kan vidare uppfattas som att de inblandade befattningshavarna ville dölja det felaktiga ingripandet. Om det var på det sättet är det självfallet helt oacceptabelt.

Poliser som ingriper mot någon måste alltid ha klart för sig vilka rättsliga förutsättningar som gäller för ingripandet. Detta är särskilt viktigt när det handlar om åtgärder som riskerar att hamna i konflikt med grundläggande principer på yttrandefrihetens område. Polismyndigheten kritiserar för ingripandet mot journalisterna och för att åtgärderna inte dokumenterades. Ingripandet medförde att den grundlagsfästa anskaffarfriheten kränktes. Jag ser allvarligt på det inträffade.

Ärendet avslutas.